

Aa kirke har fået sit navn fra de to åløb, der omkranser den, Læsåen og Grødby å. Den ligger i det store Aaker landsogn ind til Aakirkeby, sådan at kirkediget danner bygrænsen. Dette viser, at kirken oprindeligt har været en landkirke ligesom Bornholms øvrige 14 romanske kirker. Byen og kirken ligger på en granitknold, hvorfra man kører ned i det flade sydland mod Pedersker og Nexø.

Bornholm blev erobret og kristnet fra Skåne i 1070'erne. Konge og ærkebisp lagde deres kongsgårde og kirker øen rundt. De første kirker var uden tvivl af træ, men årene omkring 1200 blev de erstattet af stenkirker. De lå frit og højt i landskabet langs kysterne, bortset fra den aneligste af dem, Aa kirke. Som Bornholms hovedkirke blev den lagt inde i landet, hvor vejene krydsedes, og hvor landstinget samledes ikke langt fra kongens borg, Lilleborg. I Aa kirke mødtes gejstligheden til det årlige landemøde helt ind i 1700-tallet, selv om administrationens centrum da for længst var flyttet, først til ærkebispens borg, Hammershus, siden til Rønne.

Den beskedne købstad, der var vokset op omkring kirken og vejene, lignede en landsby. Det var først med jernbanen fra 1900, at der kom liv i handelen. Men kirker lå der, vældig i forhold til de lerklinede, stråtede bygårde og synlig viden om. Navnlig det svære tårn. Her opbevaredes kirketienden, indtil denne funktion blev overtaget af den store magasinbygning på Hammershus.

Kirken var i middelalderen viet til Skt. Johannes (Døberen) og hed derfor Skt. Hans kirke. Velnok en mindelse om, at det var lørdagen før Skt. Hans, at landstinget mødtes. En forgyldt træfigur forestillende Skt. Johannes var opstillet i kirken indtil 1706, hvor en nidkær præst fik den begravet på kirkegården, fordi nogle katolske krigsfanger under Store nordiske Krig påkaldte helgenen.

I daglig tale kaldtes kirken imidlertid endnu langt op i 1800-tallet for Kapitelskirken. Navne er sejlivede. Indtil Roskildefreden i 1658 havde Lunds domkapitel haft kaldsretten til kirken. Et minde herom findes på altertavlens to medaljoner, der viser domkapitlets to segl. Det ene med dets værnehelgen Skt. Laurentius med risten, det andet med risten alene.

Umiddelbart nordvest for kirken lå Kannikegaarden. Navnet skyldtes, at indtægterne fra den bidrog til at aflønne en af kannikerne ved domkapitlet. Efter reformationen 1536 blev den præstebolig, indtil en ny præstegård blev bygget i 162] syd for kirken, hvor den nuværende præstegård ligger.

Lige syd for kirken ligger Hospitalet. Et uanseligt rødkalket hus. Det er fra 1856 men har haft forgængere på stedet siden 1680. Ved den tid blev det middelalderligt Skt. Jørgens Hospital flyttet ind til Aakirkeby fra Spidlegaarden nordvest for byen ved Læsåen. Her boede de spedalske.

Kirkens gamle kirkegård bruges ikke længere til kistebegravelser, men der er bevaret mange gamle gravminder. I det nordvestre hjørne ved brønden ses skovrider Hans Rømers grav. Det var ham, der i begyndelsen af 1800-tallet beplantede Almindingen. Den nye kirkegård ved Møllevvej blev taget i brug 1906.

Tekst: Karsten Thorborg